

Jean Maitron (1910–1987)

1987. december 16-án halt meg az a történész, akit a *Le Monde* hosszú cikkben búcsúztatott – amelynek címe így hangzott: „A munkásmozgalom első nagy történetírója”. A tanítvány és belső bizalmas barát Jacques Julliard, aki azóta a Párizsi egyetem professzora és „befutott csillaga” és számos elismeréssel fogadott mű szerzője, a *La Nouvelle Observateur*-ban megjelent emlékcikkének viszont ilyen címet adott: „Maitron, a lázadó”. Ez a két cím jól jelzi, nem valamiféle szimpla konformista, szélirányba mozgó egyetemi-akadémiai karrierrel állunk szemben.

Az 1910-ben született Maitron nagypapa szabadgondolkodó, sőt ateista, cipész, aki annak idején lelkes híve volt a Párizsi Kommünnek. Apja már tanító volt, aki a kommunista *l'Humanité*-t fizette elő. Maitron ilyen szülői házban nőtt fel, lett maga is tanító, és alig húszéves, amikor 1930-ban a kommunista párt tagja lett. Négy évvel később a párt baloldali „trockista ellenzékének” tagjaként zárják ki onnan. Ekkor azonban Maitron életében egy hosszú külföldi utazás következik, a Szovjetuniót és a náci Németországot kereste fel, s részint e tapasztalatai és a Komintern V. kongresszusának szelleme visszavezeti a kommunista pártba, amelyet azután 1939-ben, a német-szovjet egyezmény aláírása nyomán hagy el véglegesen úgy, hogy sohasem válik elvakult „kommunistafalóvá”, és soha nem tévedt a jobboldali zászlók alá.

Maitron egész életére a munkásmozgalom történetének kutatásával jegyezte el magát. Tanítóiént írta az 1950-es években azt a munkáját a francia anarchizmus történetéről – ami azóta a Maspero kiadó jóvoltából két újabb kiadásban jelenhetett meg (1975-ben és 1983-ban) – amivel megvédte az állami doktorátust; ez nyitotta meg számára „az egyetemi karriert”. A tanító főiskolára, egyetemre kerülhetett – de „sohasem bocsátották meg” neki tartását és témaválasztását. Halálakor a kommunista *l'Humanité* ugyanúgy, mint a szocialistákhoz közel álló *Matin*, a független baloldali liberális *Nouvel Observateur* és a független baloldali radikális *Liberation*, a keresztény *Témoignage Chrétien*, illetőleg még a jobboldali gaulle-istákhoz közelebb álló népszerű napilap, a *Quotidien* is méltatlankodva jegyzi meg, hogy amikor 1975-ben Maitron önszántából nyugdíjba ment, akkor nem a professzori posztról vonult vissza – hiszen a mi fogalmainknak megfelelően csak docens maradt, holott közel húsz évvel korábban ő teremtette meg a Sorbonne-on (azóta a Paris I-en) a szocializmus és szindikalizmus történetének tanszékét. S erről a nyilvánvaló visszásságról ír azután ki-ki ízlése szerint úgy, hogy ezt a *Matin*ban G. Bourgeois „a mandarinok butaságának” minősíti, a *Liberation* szerint „ostobán ignorálták”, J. Julliard viszont az *Observateur*-ban a francia történetírás nemrégiben elhunyt „fejedelmét”, Fernand Braudelt idézi, aki, amikor egyetemi tanulmányai végén „megvallotta”, neki, hogy a munkásmozgalommal kíván foglalkozni, szinte rémülten és óva, tiltakozva kiáltott fel „Így ön a munkásokkal kíván foglalkozni. Úgy akarja végezni, mint Maitron!”. Vagyis Maitron még java életében „példa” lett, valahogyan olyanformán, ahogyan Braudel liberális-szociális társai is a szomszédban. (Nagy-Britanniában néhány nagy munkáselőfutárról úgy nyilatkoztak az 1960-as években: „próféta a sivatagban”).

Maitron oktatói munkája mellett még 1960-ban oroszlánszerepet játszott abban, hogy újjáalakult, s a nálunk alig ismert világhírű E. Labrousse támogatásával megjelent az a negyedéves francia folyóirat (*Le Mouvement Social*), amely az országban is, nemzetkö-

azt kifogásolta, hogy „minden csak felül történik”. S ezzel a soha meg nem tagadott nonkonformizmusával az ő életútja lehetett tiszta, lehetett munkákban gazdag, lehetett maradandó is – csak ténylegesen karrier nem lehetett. Csak abban a formában, ahogyan azt Juillard kiemelte: „Maitron-nak köszönhetjük, hogy a munkás anekdóta-alakból a társadalomtörténet tényleges alakítójává lett.”

Jemnitz János